

ԼԵՐ ԿԱՄՍԱՊ

Փառապանծ Վրիպակներ

ՄԵՆՔ

ԱՂՈԹՔ-ՄԱՂԹԱՆՔ

Կան ազգեր, որոնք սրտի ամբողջ խորերեն «ա՛խ» կքաշեն՝ մեծ մարդ մը ունենալու համար, սակայն պարագան այնպես մըն է բերեր, որ այսօր հայ ազգը կսկիծով կը տեսնե, որ պգտիկ մարդ մը չունի իր մեջը:

Տե՛ր, տե՛ր, մանրե այդ մարդիկ՝ նոր աշխարհի դրկե, տե՛ր...

Տե՛ր, չէ՞ երեկ էր, որ խոսվեցավ «ներկա մոմենտի» մասին. շլսեցի՞ր որքան ծանր էր մեր կացությունը. չտեսա՞ր, որ մենք անդունդի ծայրին ենք, որ մեր փրկությունը ճակատը պահելու մեջ է...

Տե՛ր, դուն գինվոր դրկե ու Հայաստանն ազատե թշնամուց՝ ալ մի խառնվիր: Ես մարախի նման իշխաններ կը հանեմ ազատված երկիրը կառավարելու համար, տե՛ր...

Կաղաչեմ, ո՛վ տեր, բան մը ասոնց գլուխեն պակսեցուր ու բան մը սրտի վրա ավելցո՛ւր, նաև բան մը ասոնց արտաքինեն կտրե ու ներքինին կցան տուր: Ու եթե կարելի է, պգտիկ բան մըն ալ ասոնց էութենեն հանե ու մեր կարոտ... Ազգին տուր...

Ու այս բոլորն ըլլալե ետքը, քեզի վայել է փառք, պատիվ հավիտյանս ամեն...

***

Հայերը, որոնք ինքնավար Հայաստան կուզեին, ձեռքերնին գրպանը դրած՝ դունչով ցուցնունքներ կրնեն եվրոպական այս ու այն պետության, որ իրենց համար աղվոր Հայաստան մը պատրաստեն ու երթան մեջը նստեն. և կուզեն, որ թուրք չըլլա հոն:

Ի դեպ ըսեն, որ հայերը հույսով միայն կապրին. այդ հույսը ճանճի մը կնմանի, որ տարիներե ի վեր այս ու այն քրիստոնյա պետության կոնակին կթառի: Մեծ մասով Ֆրանսիո կոնակին վրա կկենա: Վերջերս, մինչև գաղտնի դաշնագրաց հայտնությունը՝ Անգլիո ալ կայցելեր: Ֆրանսա կճաշեր՝ Անգլիո կոնակին կպատկեր: Բայց հանկարծ Անգլիա պոչովը քշեց ու հայոց հույսին ճանճը թռավ եկավ Ռուսաստան ու Կերենակին վրա նստավ: Երբ Կերենակին անհետ եղավ՝ երկար ժամանակ ան ոչ մեկ թառելու տեղ չգտնելով՝ Ռուսաստանի օդին մեջ կբզգար անկայան: Երբ բոլշևիկները Հայաստանի ինքնավարության դեկրետը հրապարակեցին, ճանճը անոնց վրա իջավ, իսկ երբ վերջեն թուրքին տվին, անիկա խռոված թողեց Եվրոպիո ցամաքը ու օվկիաններ կտրելով՝ գնաց թառելու Ամերիկայի կոնակին:

***

Ինչպես որ Չվիցերիո մեջ գերմանացիք, ֆրանսացիք և իտալացիք կկազմեն դաշնակցական պետություն մը, անանկ ալ Հայաստանի մեջ Դաշնակցականները, Ռամկավարներն ու Հնչակյանները կկազմեն դաշնակցական ազգություն մը, ազգային բոլոր հարցերու մեջ միանգամայն ավտոնոմ:

Այն օրվնե երբ գոյություն ունեն այս կուսակցությունները, տեսնված չէ համազգային հարց մը, որ տեղե մը ճամփա ինկած՝ անարգել իր նպատակին դիմած ըլլա...

Կուսակցություն մը ազգին համար բան մը կը շինե, բայց անկարելի է որ այդ շինված բանը գործադրության դրվի ինչքան ալ օգտակար ըլլա. ոչ, պետք է բերես մյուս երկու կուսակցություններու առջևն անցունես, անոնք էլ ձեռները

շինված բանին վրա քսեն, որ նոր վավերական սեպվի:

***

1914 թվին Ռուսն ըսավ, թե հայուն ինքնավարություն կուտամ: Այս խոսքերուն վրա վեց ժամ չանցած՝ Պետերբուրգ հասան հայուն խնամախոսներն, ըսելու, թե՛ կսիրեն քեզի: Սակայն երբ հայուն հայտնի եղավ, թե անհկա Հայաստանը կուզեն առանց հայո՛ւ՝ ատենց գայն և ճամփա ընկավ դեպի Փարիզ: Երբ տեսավ Ֆրանսիա Կիլիկիա կուզեն՝ ատենց գայն ու գնաց Անգլիո առաջ ծունկ չոքելու, իսկ երբ Անգլիա Ղարաբաղն ու Լոռին իրեն չտվավ, ատենց գայն և գնաց իր խոցված սիրտն Ամերիկային բանալու: Ամերիկան խղճաց Հայաստանին, կաթ ու հույս տվավ, և ատով ալ կապրի ան մինչև օրս:

***

Պետություն ըսածդ կոռպերատիվ խանութ մըն է, որոց բաժանորդները նույն ազգի հարուստներն են. նախարարները գործավարներն են այդ խանութին, որք առանց պատշաճ օրդերի ոչինչ չեն տար ազգի մը...

-Անկախություն՞ն ալ չեն տար:

-Ո՛չ, ոչինչ չեն տար: Մարդասիրական իդեալներ, ինչպես և հանուն քրիստոնեության հավաստիքները ճառախոսության մեջ կգործածեն՝ ոճր գարդարելու համար- բնա՛վ կյանքի մեջ գործածելու:

Այն հարցին թե կա՞ քրիստոնյա պետություն մը աշխարհիս վրա՛ պիտի պատասխանեն, թե այդ կապված է այն հարցին, թե կրնա՞ խանութ մը քրիստոնյա ըլլալ, այսինքն խանութ մը, որ հաճախորդ մը մեկ քիլո խնդրե, անհկա երկու քիլո տա և մեկի դրամ առնե:

Գալով երկրագունդին, ըստ նորագույն տվյալներու. անհկա ոչ թե Աստուծո, այլ մեծ պետությանց կպատկանի: Այսօր փոքր ազգ մը, որ կապրի ոչ անոր համար է, որ ինքը կուզեն ապրել, այլ անոր համար, որ մեծերը կուզեն: Անոնք շատ արթուն ազգերու անկախություն չեն տար, շատ քնած ազգերու ալ կգարթեցնեն. անկախություն կուտան: Անոնք մանր ազգերե պատվար կքաշեն իրենց երկրի

շուրջը ու անոնցով կծեփեն դեպի թշնամին նայող բոլոր պատուհանները...

-Կմեռնենք չենք թողուր:

-Կմեռնեք՝ ձեր անունը կգործածեն:

-Անո՞ւնը, անունը ի՞նչպես կգործածվի:

-Այսքան տարի մեծ պետությունները հայոց ի՞նչը գործածեցին, եթե ոչ անունը:

Ազգ մը հույսը ոչ սեփական և ոչ առավել ևս օտար պետությանց վրա դնելու է, ան միայն իր ուժերուն վրա վստահելու է...

***

Հայաստանն այլ հարուստ է հիմա ու շենության կողմն կրնա մրցիլ տանուտեր Խաչոյին տանը հետ: Այսպես Հայաստանն իր դռնեն 1400 պաշտոնյա դուռս կհանե, 400 գինվոր, 7000 կոմիսար, 8000 լիազոր, 70 մինիստր, 70 մինիստրացու, 2 աշխատավոր, 3 աշխատանքի պաշտպանության կոմիսար: Գանձարանի մեջ կեռա, եփ կուգա նոր թղթադրամը, մինիստրներու սնդուկներուն մեջ կպճպճան 7 տարվա հին... հաշիվները: Իր հովանու տակ կգտվին հսկա «Կոռպերատիվներու միությունը», որուն մեջ թաթերը լիզելով ել ու մուտ կնեն հազարավոր պաշտոնյաներ: Սուճուխը կախ-կախ, տղմաները թիթեղներու մեջ սեր կերգեն: -Մեր, գինի, երգ,- ահա այն ֆակտորները, որոնք անհրաժեշտ են արևելյան իմաստով պետություն կազմելու համար:

***

Հայ, Հայաստան, կըսեք ու կքալեք: Երկրիս երեսին հավերժական ժառանգություն չկա:

Կըսեք Նոյեն եք առեր, Նոյի՞նն ով էր տվեր. Աստվա՛ծը: Թույլ տվեք նկատել քիչ մը... քիչ մը...

Աստված գոյություն չունի: Երկիրը ով տիրեց, իրենն է, ուրիշ արդարություն չկա: Ձեր երկիրն առաջ խալդիներուն էր, ի՞նչ իրավունքով քշեցիք ու տիրացաք երկրին: Ան ատեն քշեցիք, հալալ էր ձեզի, բարի վայելումն. պատմության մեջ երբ ուժեղ եք եղեր՝ Հայաստան եք ունեցեր, երբ թույլ՝ կորսնցուցեր:

***

Տարիներ ի վեր կոշտացած հայկական հարցը նավթով կլուծվի եղեր... Մինչդեռ մեր ազգասերները միամտորեն կարծեր են թե արյունով պիտի լուծվի:

Թյուրիմացություն մը որուն գոհ գնաց մեկ միլիոն հայություն:

Ինձի որ մնար Ամերիկային կլսեինք ու հայկական հարցը ջուրով կլուծեինք:

«Ծովե ծով» լոգունգը որ Ամերիկան դրավ մեր բերնին՝ ջուրով լուծել ըսել էր, որ մենք չհասկցանք ժամանակին ու թող տվինք որ այսօր մեր անարատ հացին մեջ նավթ խառնեն:

***

-Ո՞վ ես դուն պգտիկ,- հարցուցին մեժ պետությունները Հայաստանին:

Ե՞ս... Ռուսաստանին անկախն եմ ե՛ս,- կուրծքը հպարտ դուրս ձգելով խրոխտ պատասխանեց պգտիկը:

***

Հայաստանը ունի 185 հազար քառակուսի կիլոմետր տարածություն և 200 հազար ընկերություն... բնակիչ,- պիտի գրե մեր մասին ապագա պատմիչը անշուշտ և պիտի հավելու,- հայերը զարմանալի բազմաձին ազգ մը եղած են, օրական միջին թվով ծնած են մեկ մանուկ, երկու միություն և կուսակցություն:

1917թ.

Այն ատելությամբ, որով ատում են Հայաստանի կուսակցությունները իրար, եթե թշնամու դեմ դուրս գային, նրանց դեմ ոչ թուրք, ոչ պարսիկ, ոչ բուլշևիկ

կղիմանային:

1960

Անկախություն ստացավ ոչ միայն Աֆրիկան, այլև աշխարհի բոլոր մանր պետությունները:

Հավանաբար Հայաստանն էլ անկախություն ստանար, եթե որևէ պետությունից կախված լիներ:

Բայց Հայաստանն այս րոպեիս ոչ թե կախված է Ռուսաստանից, այլ մեխված է նրա մարմնին. եթե քաշես՝ փետուրները միայն կմնան ձեռքը...

1960

Մի ազգ, որ իր գոյության ամբողջ ընթացքին միայն կոտորվել ու կողոպտվել է իրենից ուժեղ ազգերից, երևակայությամբ մի աշխարհակործան հերոս է ծնում, որ իր սրտում կուտակված վրեժը լուծի:

Այսպիսի հերոս է մեր «Սասունցի Դավիթը»:

Այն ժամանակ, երբ մեր նախահայրերը ստեղծում էին Դավթի Էպոսը, Հայաստանը՝ ոչինչ, էլի բավական լայն էր, բայց ներկայիս սաստիկ նեղ Հայաստանի համար շատ է մեծ, չի տեղավորվում:

Բանը մեծ հերոս ստեղծելը չէ, բանն այն տեղավորելն է:

1960

Հայը անհարմար ազգ է, անզամ եթե հզոր ծնվի՝ նախարարությունների ու կուսակցությունների բաժանված ինքն իրեն պիտի կոտորի: Դա նրա մասնագիտությունն է դարձել դարերով: